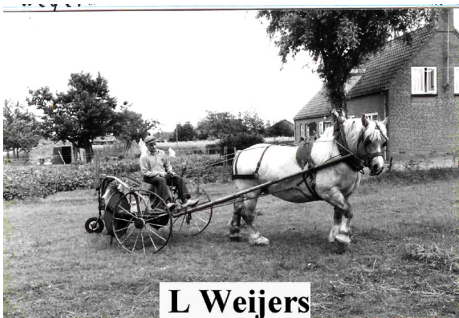

Witte nog

BOERENBEDRIJVIGHEID.

Oktober 21 2018. Deze ochtend praten we over boerenbedrijvigheid. We beginnen met een liedje dat ooit gemaakt is door Sjef van Lieshout, de vader van Toos.

De foto's zijn o.a. van Mary Verhagen- van Draanen en uit het archief van Wim Pompen

Waarom late ze ons nou nie gewoon al da schon behouwe?
Refrein..... Wa is da toch zunt, wa is da toch zunt

War ziede nog de boerekar met erop 'n ploeg en eg?
War is die grote noteboom, war is die beukeheg?
Weg zijn de kriekels, de mispels en de noten?
Da is nou allemal veurbij, 't is allemal naar de klote.

Refrein.....

War is die bruinverbrande stevige boerenmeid?
War ge nog 's mee haffelen kont achter heg of mijs.
War ziede nog 'n karrespoor mee der langs 'n paaike?
Vol brenen, bloemen en wa gras en hier en daar een draaik

Refrein.....

War ziede nog n'n binnenhof mee aan ne paal 'n geit?
War wordt ooit nog ergens mee zeis of zicht gemaaid?
't Gê nou wel wa vlugger mee ne traktor en mesjien,
Maar ik ha 't dan toch liever op z'n ouwerwets gezien.

Refrein.....

's Avonds in de zomerdag rond 'n heithoop voor de deur.
De mesthoop lag dan vlak erlangs, da war gezond van geur.
De pijp gestopt, wa buurten en wa kletsen,
Liegen heurde er ook nog bij en zeker ook 't zwetsen.

Refrein.....

War ziede nog 'n ouw heel schon boerderij?
't Is allemal verbouwen, 't is allemal vort nij.
Maar och kom, 't is voorbij, 't is allemal verdwenen,
Tôch denk ik wel 's bij mezelf, waar moet dat nou toch her

Refrein.....

De Lîndse mens is van goeien aard en ook van goeien wil.
Hij houdt echt van de natuur, zie gêr n'n blote bil.
Maar da is toch heel nie slecht en zelfs heel gezond,
Als 't maar van puur natuur is, zelfs 'n dikke paardekont.

Refrein.....

Vruuger hadden we 'n Ao vol kronkels en vol draaien.
Daar konde in de zomerdag lekker pootje in gaan baaien.
Daar gingen we in hengelen of ook wel 'ns snoeken.
We zwommen er ook heel gewoon in onze onderbroeken.

Witte nog

Janus Bax van het Hazelnoten bier

Begin 1900 was het in de landbouw nog volledig handwerk, het moest dus allemaal met de kracht van mens en dier gebeuren. De dieren, dat waren de paarden, die toen beslist geen luxe paarden waren. Ze werden door de mensen geleerd om hun trekkracht te leveren aan en ten dienste van de landbouw.

De boerenbedrijven waren toen allemaal gemengde bedrijven, bestaande uit akkerbouw en veeteelt. In de akker-

bouw werden gewassen geteeld zoals tarwe, gerst en haver als graan, erwten en bonen als peulvruchten. Suikerbieten voor de suikerfabriek, voederbieten voor het vee.

vader Kluskens

vader Driek van Meijl met zoon Tiny.

We letten ook op de kleding van de boeren in die tijd.

De mannen droegen een Manchesterse broek, door de week droeg de boer een oude soms wat vuile broek, 's zondags een nette zwarte Manchesterse broek. Let ook op de pet. Een platte pet met klep. Door de week bruin of grijs, op zondag vaak zwart.

Er werden aardappelen gepoot voor eigen gebruik. Maar dat betekende ook voor eigen pootgoed.

Veeteelt bestond uit, paarden, koeien, varkens en kippen. Deze veeteelt was kleinschalig.

Witte nog

Paardenkeuring met o.a. Wim van Asten

Paarden

Het Paardenfokken was in de eerste plaats voor de aanvulling van de benodigde paarden op de boerderij. Je zag op bijna elk bedrijf wel veulens in de wei lopen. De boeren hadden een onderlinge paardenschatting. Deze Paardenschatting was er voor de onderlinge paardenverzekering. Zo werd de waarde van het paard bepaald. Hoe hoger het paard geschat was, hoe hoger de uitkering ingeval van overlijden, maar ook hoe hoger de oremie die men moest betalen. Om het paard actief en snel te laten zijn bij de keuring, stopte men soms voorgekauwde gember in het achterwerk van het paard. De paardenkeuring werd gedaan door een commissie. Hierin zaten in Leende en Leenderstrijp o.a. Tinus Bekkers, Piet Tutelaers en Lau Feijen. De eigen verzekering van de paarden liep via de NCB, de boerenbond.

Jan van der Paalen

Op die manier hielpen de boeren elkaar om goede paarden te fokken. Ook gingen de boeren naar Hedel en naar Lierop naar de paardenmarkten daar, om paarden te kopen of te verkopen.

Het paard was de trots van de boer. Gezegde: de boer houdt meer van zijn paard dan van zijn vrouw.

Het paard is voor het gesjouw, de

vrouw voor het gemauw.

Witte nog

Driek van Meijl met de kippen

Peer van Alphen bij het kippenhok

Koeien

Een boer had hooguit vijf of zes koeien op zijn bedrijf. De melk van de koeien werd tot ongeveer 1940 gebruikt om boter te maken wat het werk was van de boerin. Met de melk werden ook de jonge kalveren opgefokt. In Leenderstrijp werd nog lang zelf boter gekarnd. Later ging de melk naar de melkfabriek en werd er daar boter van gemaakt.

Op de melkfabriek komen we een volgende keer terug.

Varkens

Er waren op elk bedrijf varkens aanwezig. In de eerste plaats voor de slachting en verder ook nog wel voor de verkoop. In het najaar werden er

één of meerdere varkens geslacht voor eigen gebruik. Ook heel veel niet-boeren hielden een varken en lieten dat slachten.

Op de slacht komen we een volgende keer terug

kippen

De kippen op de boerderij liepen los op het erf. De eieren waren vooral voor eigen gebruik en de rest was voor de verkoop. In het kippenhok had je legnesten. De houten balken waar de kippen op zaten te slapen

Peer Liebrechts met paard en ploeg

heten hort. De kippen gingen 's avond op stok, ofwel de hort op. Mais werd toen verbouwd voor de kolven. Deze kolven waren het kippenvoer. De rijpe mais werd afgemaaid en met de kar of platte wagen in de schuur gereden. 's Avonds na het avondeten werd er met zijn allen, ook soms met de buurtjeugd, mais ontkolfd. De kolven werden van de stam gehaald en van het loof ontdaan. Soms werden de kolven in het

Witte nog

veld van de stammen geplukt en bleef de plant staan.

De opslag van de mais was in een rek van gaas, zodat de mais goed droog werd. (voor de kippen)

Over de eiermijn vertellen we een andere keer

We lopen door **het jaarprogramma van het boerenbedrijfsleven.**

We beginnen met het voorjaar.

MAART

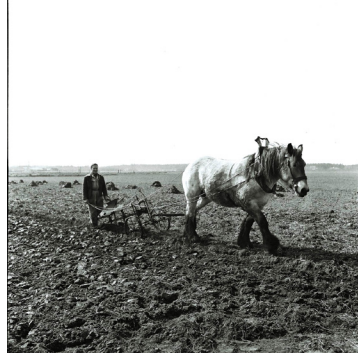
Het veld moest dan klaargemaakt worden voor de gewassen. Eerst moest de boer de mest op het veld brengen en moet hij dit mest met de riek breken.

In maart sloeg de boer daarna de hand aan de ploeg. Dagenlang liep hij achter de ploeg aan met z'n paarden ervoor. Het ploegen gebeurde met een wentelploeg. Dat was om het mest onder de zwarte aarde te brengen.

Deze wentelploeg werd steeds gedraaid. Aan de ploeg zat een voorschaar die de mest van het veld af schaarde, waarna de mest via de ploeg onder de grond kwam. Bij het ploegen werden soms speciale teulshoenen gedragen. De boer ploegde zo'n 15 cm diep. In plaats van ploegen kon je ook blekken. Dat is ondiep ploegen en gebeurde vlak nadat het gewas geoogst. Na het ploegen kwam het eggen, dan is de grond klaar voor het zaaien, poten en planten.

Alle velden hadden een naam. De Zand-eggen; Willem van en Broek

Berg, De Heg, De Ouw Hei en de Nei Hei, De Wekkershorst, De Riesten, De Berken, De Lange, onderdeel van het Nei land, De Dolingen, Soeriker Hei, De Paal, De Kolonies, De Oekraïne, De Kransumd, De Koeibroeken, 't Raadbroek, de Pompers-

Witte nog

Camp, de Dijkse Kampen, de Molenschut, de Paaldijk, de Molenheide, de Molenschut, de Broekakkers, De Zoeij, Langenbeemd, De Langen Bleek, De Hulsbroeken, De Koeibroelen, Dollinger Putten. Ook kwam het voor dat boeren verschillende namen hadden voor hetzelfde perceel. Op de hoeken van de velden van de gelovige boeren werden gewijde palmtakjes geplant om op die manier Gods zegen over een goede oogst af te smeken. Er werd een kort gebed uitgesproken

Tiny van Meijl haalt het mest uit d stal.

Toon van Gastel.
stro snijden

en een kruisteken gemaakt. "Lieve Heer, hier heeft u wat palm, geef ons veel koren en veel walm."

We komen hier een andere keer op terug met de daarbij horende kaart.

Wat is eggen? Eggen is het veld egaliseren nadat het geploegd was. Vervolgens werd de zomerrogge gezaaid en tegen het eind van de maand werd begonnen met het poten van de aardappels.

Soms ging de boer ook plaggen steken. Deze plaggen dienden als strooisel voor de potstal. Aanvanke-

lijk waren alle stallen potstallen. Zo'n potstal werd steeds hoger.

Boekweit werd geteeld voor boekende meel. Het werd eind april, begin mei gezaaid. De boekweit kwam binnen 100 dagen van uit de zak weer in de zak. Zo snel groeide deze boekweit. Van boekende meel maakte men pap en men maakte er pannenkoeken van; Streuf. Als het wat rustiger was

het paard aankleden

Witte nog

op het veld was er tijd om dagen achtereen plaggen te gaan steken.

Kleding van de boer

Soms een overall en een alpino petje. Vroeger een kiel en een blauwe zomerwerkbroek, of een manchestere broek, gebreide sokken in de klompen of laarzen.

Ook werd een rode zakdoek gedragen. Deze was multi-functioneel. Het was een zweetdoek

voor om je hals, het was een hoofddoek als bescherming tegen de zon. Bij de dames om het hoofd

geknoopt, bij mannen met vier knopen tot een soort petje gevormd. Je kon er je handen mee schoon vegen en je neus in snuiten.

Ondergoed en hygiëne. Men droeg een week lang hetzelfde ondergoed. Mannen droegen vaak lange onderbroeken, zeker in de winter. Vrouwen droegen grote onderbroeken.

Het paard inspannen. Gerardus van den Broek..

Een paard inspannen/optuigen

Jan Bax vertelt aan de hand van een foto over het inspannen van een paard. Het paard krijgt om zijn hals een haam (een gareel) waarmee hij de trekkracht kan leveren. In de loop van de tijd is de haam steeds meer opgemaakt, met sierlijk koper beslag en kon je aan de haam aflezen of je te doen had met een rijke of arme boer.

Aan de haam konden bellen, klomgels zitten. In de tweede wereldoorlog zou dit verplicht zijn geweest. Dat was voor de veiligheid, maar had ook nut. De boer hoorde het paard aankomen en kon gauw op tijd de krukken aan de straat zetten. Na de haam kon

Witte nog

ook het hoofdstel worden aangedaan. Hieraan worden de leid- sels bevestigd, zodat het paard gestuurd kon worden. Voor paar- den die nog niet zo geleerd zijn, kon aan het hoofdstel een bit en/ of oogkleppen worden bevestigd. Deze laatsten zorgen ervoor dat het paard minder snel wordt afgeleid door eventueel randge- beuren. Op het moment dat het paard in de kar wordt ingespan- nen, krijgt hij een zadeltje om. (hoe zwaarder de kar, hoe breder het zadel) Dit zadeltje draagt gedeeltelijk de burries en dus de kracht van de kar. Daarnaast wordt het paard via de haagten aan de hangklippel van de kar bevestigd. Om te voorkomen dat het paard uit de burries kan springen, wordt er onder de buik, van de ene naar de andere burrie een kwikzeel bevestigd. Later werd aan het tuig van het paard ook nog een achterbroek toegevoegd, zodat paard en kar nog meer met elkaar verbonden waren. Het paard liep zo in het gareel.

Frits van der Palen

Landbouw diploma

Indien het paard voor de ploeg, eg of cultivator kwam te staan, was er geen zadel en/of achterbroek en werd het werktuig verbonden aan het paard via de haagten van haam naar hangklippel. Doordat de haagten laag bij de grond hangen, was het bij het ploegen en eggen altijd oplet-

Janus Bax en Noud van Weert, voorwerker van de gemeente Leende

Witte nog

boekweit

Willem van Meijl met de riek

aardappelen poten

kinderen Verduijn Iedereen helpt mee.

ten dat er bij het keren niet door het paard over de haagten werd heen gestapt. Bij het inspannen van een paard voor een hoogkar was het altijd opletten dat het paard niet te ver naar achteren ging in de burries, zodat de steunpoot van de kar inklapte. Soorten kar; een hoogkar en een karbak

APRIL

April was de drukste maand wat het zaaien en poten betreft.

Haver, gerst en zomerspurrie moesten gezaaid worden en in de tweede helft van de maand moest het wortel-, knolraap- en mangelwortelzaad de grond in. Dat zaaien was een speciale kunst, een speciale handeling. Met de zaikorf aan de ene hand gooide de boer het zaad met de andere hand. Hij liep in

Witte nog

een bepaalde cadans, met een coördinatie tussen stappen zetten en zaad gooien. Een soort 'in de maat' zaaien. Vroeger had men na de lagere school nog 2 jaar landbouwopleiding. Deze twee jaren werden afgesloten met een land bouwdiploma. Sjef Cardinaal heeft nog zo'n landbouwdiploma.

De weiden werden gesleept o.a. om de molshopen te slechten. Onderwijl was de boerin druk doende om de moes- en de siertuin op orde te krijgen.

MEI

In de loop van de meimaand werden de koeien van stal gehaald en naar de wei gedreven. Door de dartele capriolen van vooral het jongvee was dat een fraai spektakel. Jongens maakten er een sport van om zo'n uitgelaten kalf zo lang mogelijk vast te houden, ook al betekende dat tientallen meters meegesleept worden door het gras en soms door de koeienpoep. In mei werd ook het lijnzaad gezaaid. De bonen werden gelegd en aardappelen werden gepoot. Soms werden er voren getrokken om de aardappelen in te leggen, en andere keer ging men schepje voor schepje vooruit. In september was het dan aardappelen rapen. Dit werd gedaan met de hele buurt. Eerst het veld van de een dan van de ander. Ooit kreeg je een cent als je mand vol was, of een stuiver. (5 cent) Met de aardappelriek werden de aardappelen geladen. Een aardappelriek heeft beschermde punten. Er was ook een bietenriek. Deze had ook beschermde punten, maar de

boer met PZ cyclomaair PZ is Piet Zwegers

Lowie met hooi machine

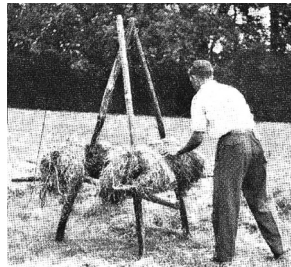
Witte nog

tanden staan verder uit elkaar

JUNI

In deze maand ging men door met het wieden van de gewassen, waarmee men al in mei was begonnen. Bij aardappelen en wortelgewassen werd er gehakt of geschoeffeld. Later werden de aardappelen aangeploegd, Er werd aarde op de uitkomende aardappels gebracht. Dit alles als een onderdeel in de eeuwige strijd tegen het onkruid. Alle werkzaamheden op de boerderij waren in zo'n strak tijdschema opgenomen, dat men die werkzaamheden als tijds-

Witte nog

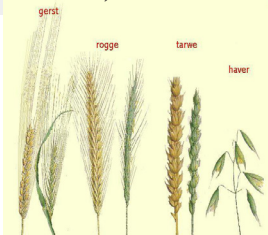
aanduiding gebruikte.

met de zicht maaien

Jan Maas Het wetten van de zicht.

Het haren van de zicht.

Hooi maken

JULI en AUGUSTUS

Omdat vroeger de broekgronden, door wateroverlast en onvruchtbaarheid, maar weinig opbrachten, werd pas in juli met hooien begonnen. Voor dag en dauw zwaaiden de boeren hun zeisen door het nog vochtige gras. Later op de ochtend als de zon zich liet zien, kwamen de hooiers naar de graslanden. Het gemaaide hooi van de vorige dag werd met hooivorken uit-een gestrooid, zodat de zon er beter bij kon.

Het hooi moest je omdraaien en duinen. Van het droge hooi werd een opper gemaakt. Tegen de avond werd dat aangedroogde gras met de hooihark (Linds réék) op "grasoppers" gegooid, zodat tijdens de nacht niet alles weer vochtig zou worden.

Afhankelijk van het weer werd deze werkwijze een aantal dagen herhaald, totdat het hooi droog genoeg was. Daarna werd op een houten ruiters een hooiruiters gemaakt. Het maken van een hooiruiters was een bepaalde vaardigheid. Hij moest

Witte nog

stabiel genoeg zijn om b.v. een storm te trotseren. Je begon met de hoeken van de ruiter stevig te vullen, daarna bouwde je verder naar boven. De ruiter moest zo opgebouwd zijn dat de wind er door kon waaien. Als het hooi droog genoeg was het om naar huis te halen gebeurde dat meestal in de namiddag. Daar werd een hooimijt gemaakt. Elke boerderij had vroeger een hooiberg, een hooimijt, bestemd voor de opslag van hooi. Tot de jaren '90 waren hooimijten een wezenlijk onderdeel van

oma Donkers aan het koren binden

Sjef van Lieshout

'n Pelke
naar een vers van Frans Hoppenbrouwers

'n Pelke

'n Pelke dur t koreveld
Langs unnen elken wal
'n pelke dvars dur d' Ekker heen
k weet nie war t stoppen zal

'n Pelke vol mee kleur en klank
mee klaproos, korreblome,
Klein bijes vliegen um oew heen
Ge wordt haast zat van t zoeme.

As ge hier nie zelf geborre bent
dan hedde veul gemist.
Wa witte dan toch van de wind
Wa tie lispelt, ruist en sst?

Ne leeuwerik klink hog umhog
In 'n locht zo strak en blaauw
Kon ik alles mar in een deuske doen
t verdwint hier veuts te gaauw

'n Pelke dur t korrevel,
Langs unnen elken wal
'n pelke dvars dur d'elker heen
k weet nu war t stoppe zal.

Witte nog

Louis Weijers met op d achtergrond
Dorus en Ali van der Kruis-Versteeg.

Toon Davids

Peerke Donkers

Driek van Zon

Een McCormick paardenmaaimachine

Witte nog

Sjef van Lieshout

Witte nog

het boerenbedrijf.

De hooikar laden was niet zo eenvoudig. De boer stak het hooi op en de boerin of de meid vlijde het droge en gladde hooi op de wagen; een behoorlijk moeilijk karwei. Niet zelden belandde een slordig geladen kar hooi op weg naar huis langs de kant van de weg. De restjes die bij het opladen waren blijven liggen werden door de kinderen “nageharkt”. Was het “voer” hooi eenmaal geladen dan werd er bovenop een lange stam gelegd die met een “voorzeel” en een “achterzeel” werd vastgesjord. Thuisgekomen werd het hooi nog dezelfde avond in de hooimijt gestapeld of op zolder, op schelft, opgeslagen.

Kleding van de vrouw..

Jurken en bloezen met lange mouwen, langere rokken, sokken en klompen. Een doek om het hoofd om het gezicht zoveel mogelijk te beschermen tegen de zon. Men wilde niet bruin worden, dat was boers. Deftige meisjes waren blank. Maar lange mouwen beschermden ook tegen beschadiging van de huid door het stro en het ongedierte. B.v. wintergerst heeft lange pinnen. Dat was lastig binden.

Jongens van een jaar of 16 moesten een zicht kunnen haren voordat ze op vrijersvoeten mochten gaan.

Hoe bind je koren? Je neemt een handjevol long koren. Je draait dat als een band om de schoof en legt er een knoop in. Deze garve of schoof blijft voorlopig op de grond liggen. Later op de dag werd ‘het koren opgezet’

Rond de 25e juli was het tijd voor de roggeoogst, de drukste tijd van het jaar. Van zonsopkomst tot zonsondergang was iedereen in de weer.

Als het koren van het veld af was ging men cultivateren.

Witte nog

Jo en Cintha Bax- van der Kruis helpen koren opzetten.

De familie van Gastel in 1938

rogge laden

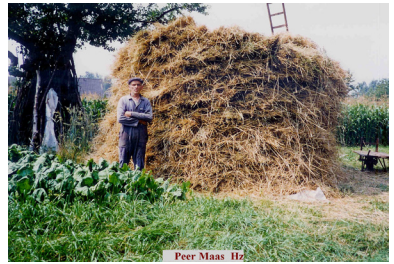
Het begin van een korenmijt maken

Witte nog

koren verzamelen met Frans en Peer Maas

pauze met Erik van Asten, Peer van den Boomen, Piet van der Paalen, Peter van Asten, Peter de Louw en Frans van Kuijk

Witte nog

De mijt is klaar. Bovenop ligt een ring om het wegwaaien van de top te voorkomen.

Er komt nog een volgende bijeenkomst over boerenbedrijvigheid in februari 2019.

We gaan het dan hebben over de maanden vanaf september tot april en over de nevenactiviteiten zoals de eiermijn, de slacht, de melkfabriek enz.